Fríggjadagstrúgv og fríggjadagsnøvn först på sista sidan medger att dopnamn med begynnelsebokstaven *F* också kan ges av andra skäl än födelseveckodag, liksom att han därpå tämligen obekymrat försäkrar att »så småningom» blev »majoriteten» av de aktuella namnbärarna fredagsbarn. Detta ger dock aldrig anledning att betvivla studiernas grundläggande värde.

Min bedömning är att Mál í mæti uppfyller alla tänkbara syften. I sitt omfång och sin gedigenhet kan den väcka ett slumrande intresse hos forskare utanför Färöarna. Den gör Jóhan Hendrik rättvisa inte bara som språkvetare utan låter även hans biroller som etnograf, folkupplysare och politiker skymta fram. Den är alltså ett adekvat medel för att gratulera Føroyamálsdeildins *grand old man* – jubilaren torde nu med tillfredsställelse kunna ta till sig denna titel, som han med undantag för det andra adjektivet varit förtjänt av sedan länge – och framhäva hans förtjänster. Och inte minst når Jóhan Hendriks texter på detta sätt bättre än i tidigare publiceringsformer ut till dem hans gärning i grunden varit vigd åt – det färöiska folket.

Solveig Malmsten

Namenwelten. Orts- und Personennamen in historischer Sicht. Herausgegeben von Astrid van Nahl, Lennart Elmevik & Stefan Brink. XVII, 813 s. Berlin–New York: Walter de Gruyter 2004. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde 44.) ISBN 3-11-018108-8.

Ytterligare en (lätt) maskerad hyllningsskrift har dykt upp som volym i serien Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde. Denna gång är det den mest kände av nu levande nordiska namnforskare som hedras, nämligen Thorsten Andersson. Festskriftskaraktären framgår inte minst av att den bastanta boken är tillägnad honom på 75-årsdagen och att den innehåller en översikt över hans onomastiska verksamhet, skriven av Eva Nyman (s. 751–755), samt att det ingår en förteckning (s. 757–773) över hans mycket talrikt utgivna skrifter sedan 1989. Förordet, där redaktörerna på hävdvunnet sätt försöker framställa volymens skiftande innehåll som organiskt, avslutas med konstaterandet att mångfalden speglar Thorsten Anderssons eget spektrum. Volymens huvudtitel skall visa »wie welthaltig Namen immer gewesen sind und welche Welten mit ihnen erbaut wurden» (s. XI), en poetisk formulering som dessutom gör festföremålet full vetenskaplig rättvisa. Temat är verkligen hans mångtomspännande intresseområden, tematiserade under avdelningarna Beiträge zur Ortsnamen, Beiträge zur Personennamen och Beiträge zu Namen in Runeninschriften und Sprachlichen Problemen.

I denna recension begränsar jag mig av naturliga skäl i huvudsak till bidragen i nordisk personnamnsforskning i den andra avdelningen, även om jag inledningsvis nämner några andra uppsatser.

I bokens ortnamnsavdelning behandlar Hugo Karlsson i uppsatsen *Torkel(n)*, *Torim* och några andra ortnamn på *Tor-* (s. 180–200) elementet **þor-* 'runt berg, rund kulle' (s. 196), vilket skulle vara »en starkt böjd form, snarast en maskulin *a*-stam med samma eller liknande betydelse som **þora*» (s. 197). Av intresse för personnamnsforskare är hans ifrågasättande (a.st.) »om den germanske åskgudens eljest så tabuerade namn verkligen ingår i personnamn som *Torsten*, *Torbjörn*, *Torvald*, *Torborg* m.fl.». Karlsson föredrar att knyta förleden *Tor-* »till samma motivkrets» (a.st.) som namnen *Sten* och

Pe(t)r(us) (av det grek. ordet för 'klippa'); detta gäller också efterlederna *-þóra* och *-þórr*. Hugo Karlssons hypotes förtjänar uppmärksamhet och vidare utforskande. Den står i bjärt kontrast till en del av slutsatserna i Per Stilles uppsats om *Peter* och *Tor* i Runor och namn (Namn och samhälle 10) 1999, vilken Karlsson inte nämner.

Mats Wahlberg står för en orientering i soldatnamnsmönster i uppsatsen Systematized name-giving in the areas of place-names and personal names – with special reference to Sweden (s. 388–399).

I den mycket disparata runologiska och språkliga avdelningen finns också något att hämta. Norbert Oettinger kommer i sin uppsats Zu nordischen Runeninschriften (s. 652–658) in på mansnamnet *Haruðr*, känt från Rökstenen. Han menar (s. 653 f.) att i en miljö av potentiella bärsärkanamn skulle en betydelse 'hjort', eg. 'mit Horn Versehener' (s. 654) passa väl in.

Lena Peterson kommer i uppsatsen Reflections on the inscription **laguþewa** on shield-handle mount 3 from Illerup (s. 659–677) efter ett fylligt och balanserat resonemang till den rimliga slutsatsen att runföljden **laguþewa** representerar ett nordiskt variationsnamn i nominativ. Sista ordet är säkert inte sagt om detta namn, särskilt inte som nyfynd, främst danska, hela tiden kompletterar och/eller förändrar bilden av de äldsta runinskrifternas namnförråd. Men Peterson går mer på djupet än en del andra författare i volymen, vilket är välkommet.

Marie Stoklund ger i uppsatsen Navnestoffet fra Nydam-indskrifterne og et fragment fra Sorte Muld (s. 722–729) en av sina sedvanligt kompetenta översikter, denna gång över en rad spännande namn i äldre runinskrifter från de mindre välkända utgrävningarna i Nydam Engmose i Sønderjylland samt i en inskrift från Bornholm. Hon diskuterar informativt – men alltför kortfattat – namn som *Wāgagastiʀ*, *Sīkijaʀ*, *Aiþalātaʀ*, *Anul(a)*, *Harkilaʀ*, *Rawsijō*, *Balika* och **fulaʀ** (*Fūll*?).

Personnamnsavdelningen är i sin tur indelad i tre underavdelningar: Theoretisierende Beiträge, Prinzipien der Namengebung und ihrer Anpassung resp. Namenbezogene Beiträge.

Bland de teoretiska personnamnsbidragen återfinns märkligt nog också en toponymisk studie av Vibeke Dalberg: Zur Diskussion der toponymischen Analogie, Mustersnamengebung und Musternamenbildung (s. 409–420). Bland dem som bättre passar in kan Towards a syncronic typology of proper names av Willy Van Langendonck (s. 437–449) nämnas, trots att uppsatsen inte specifikt rör nordiska förhållanden. Han diskuterar nämligen de problematiska appellativa egennamnen och argumenterar för införandet av »proprial lemma» som begrepp vid sidan av egennamn (s. 448).

I uppsatsen Ett namn betyder så mycket. Namnskick inom Arbogaeliten under äldre tid (s. 453–465) ger Gudrun Andersson en beskrivning av hur de priviligierade i Arboga under perioden 1650–1770 valde sina efternamn och förnamnen på sina barn. Den förra namnkategorin tjänade främst som statusmarkör medan den senare starkare kopplades till släkten än till faddrar utanför familjen, vilket också hade varit tänkbart.

Ett liknande tema, fastän begränsat till förnamnen inom en enda släkt, uppmärksammas av Eva Villarsen Meldgaard i De gamle nordiske opkaldelsesregler og den bartholinske nomenklatur (s. 500–509). Uppkallelse inom familjen dominerar även här. De bägge uppsatserna av Andersson och Meldgaard har starkt personhistoriska inslag.

Ett mer traditionellt anslag återfinns i Wilhelm Heizmanns Der altwestnordische Personenbeiname *dylla* (s. 535–544). Heizmann söker utreda betydelsen av och namngivningsgrunden för *Dylla* (*Dilla*). Om man väljer att sammanställa det med växtbeteckningen *dill* (vilken ört som nu än avses) är frågan om det är dennas »stachelig gezähnten Blättern» som har givit upphov till namngivningen, att jämföra med *Pistill*

'tistel', eller om den skett utifrån att växter med gula kronblad kan förbindas med blonda kvinnor, jfr *Sóley* från smörblomman (s. 537). Heizmann (s. 540 f.) lutar istället åt att sammanställa namnet med det nordiska verbet *dilla* bl.a. 'pendla, vifta' eller möjligen det norska substantivet *dylla* 'liten hink', *dulla* 'liten, rund figur'. Först i ett tillägg (s. 541) berör han Lennart Elmeviks uppsats om *dylla* i S. Fries (red.) Om växtnamn (Nordsvenska 6) 1990, vilken först sent kommit till Heizmanns kännedom och som enligt min mening redan hade klarlagt etymologin till ordet.

Jón Axel Harðarson undersöker den viktiga frågan om vad som döljer sig bakom fisl. *-arr* i uppsatsen Nordische Personennamen vom Typ *Einarr, Hróarr* und *Steinarr* (s. 545–564). Han sluter sig (s. 549) till Martin Syretts uppfattning att skrivningarna **-warijaʀ** istället för förväntade *-**warjaʀ** kan förklaras med fenomenet inskottsvokal, vilket bortser från att brott mot den s.k. Sievers lag också dyker upp annorstädes. De ursprungliga efterlederna *-*ʒaiʀaʀ*, *-*harjaʀ* och *-*warjaʀ* uppvisar alla inledande frikativ eller halvvokal och *a*-synkope (s. 549). För *-*ʒaiʀaʀ* räknar Jón Axel Harðarson med utvecklingen /ai/ > /a:/ > /a/ (med underförstått bortfall av *ʒ*); *-*harjaʀ* (och på liknande sätt *-*warjaʀ*) skall ha utvecklats till *-*haraʀ* > *-*(h)arʀ* > *-arr* (s. 550 f.), vilket sammantaget ger slutprodukten *-arr*. För 33 fornvästnordiska mansnamn på *-arr* söker han sedan bestämma vilken ursprunglig efterled som ingår och kommer till slutsatsen att de allra flesta skulle innehålla *-*harjaʀ* (14 bahuvrihikomposita, resten determinativa), ett drygt halvdussin *-*ʒaiʀaʀ* (alla bahuvrihikomposita) och några få *-*warjaʀ* (alla »Rektionskomposita»). Att Röstenens *Swaƀaharjaʀ* > fisl. *Svávarr* verkligen skulle kunna »betyda» 'den som har en här av svaber' (s. 556) är till nöds acceptabelt. Men antagandet om dominansen av bahuvrihikomposita leder till tolkningar som att *Ulfarr* betyder 'den som har en här av vargar' (s. 557) och *Óttarr* 'den som har en skräckhär' (s. 555). Detta är föråldrad onomastik.

Ett suggestivt bidrag har Else Mundal svarat för med sin uppsats Nomen est omen. Umgang und Spiel mit Namen in der altnordischen Skaldendichtung (s. 565–576), vilken inte så mycket handlar om personnamn i sig som hur dessa på olika sätt substitueras i drottkvättdiktningen. Två av de tre strategierna är icke-onomastiska. Den ena är att använda sig av heiti eller kenningar istället för namnen och den andra är att »kryptera» vanliga nordiska personnamn så att exempelvis namnet *Ingibjǫrg* (s. 572) blir till *Gramr ok brattir hamrar* (*ingi* 'kung' > *gramr* 'kung' + *bjǫrg* 'berg' > (*brattir*) *hamrar* 'bergssluttning'). Ett tredje, till synes något mindre extremt sätt är att använda arkaiska namnformer, som *Áleifr* för *Óláfr*, *-ketill* för namn på *-kell* och *Bárøðr* för *Bárðr* (s. 570 f.). Man hade önskat att Mundal dragit fram fler exempel på det senare bruket, men redan nu har hon med sin uppsats satt fingret på en viktig ingrediens i namngivningstraditionen: ordleken och strävan efter att utmana sina åhörare (och läsare). Detta ansluter till den särskilda genre inom diktningen som enligt Snorre Sturlasson kallas *ofljóst*.

Olof Sundqvist och Anders Hultgård uppmärksammar Listerlandets senurnordiska mansnamn på *-wulfʀ* i uppsatsen The lycophoric names of the 6th to 7th century Blekinge rune stones and the problem of their ideological background (s. 583–602). De menar att *Haƀuwulfʀ*, *Hariwulfʀ* och **Heruwulfʀ* tyder på att deras namnbärare genomgått initiationsriter och har kommit att ansvara för den offentliga kulten (s. 599). Själv har jag svårt att se vad som motbevisar antagandet att vi har att göra med den sedvanliga nordiska variationsnamnsseden.

Bland uppsatser med relevans för nordisk personnamnsforskning kan också nämnas Damaris Nübling som i Prinzipien der Proprialitätsmarkierung. Familiennamenindikatoren in den nordeuropäischen Sprachen (s. 466–482) mönstergillt skissar strategier för bildande av efternamn. Hon pekar på olikheter i olika kulturer, som det föränderliga

systemet i Sverige kontrasterat mot det fasta i Tyskland. Trots allt känner man att ämnet behöver en mer omfattande behandling än i uppsatsform. Slutligen kan nämnas att Ritva Valtavuo-Pfeifer studerar tyska efternamn i finsk kontext i Deutsche Namen als Spiegelung historischer Sprachkontakte in Finnland (s. 483–499).

Sammanfattningsvis kan konstateras att festskrifter dels alltid spretar ämnesmässigt, dels ofta innehåller ytligheter och återupprepningar av tidigare arbeten, så ock denna. Å andra sidan utmärks Namenwelten trots allt av tyngre bidrag än vad som är vanligt och en mer ambitiös redigering. Formellt sett är den senare av hög klass; inte minst de omfattande ort- och personnamnsregistren av Astrid van Nahl (s. 777–813) är välkomna. Vällovlig är också ansträngningen att tematisera innehållet, även om någon uppsats hamnat fel, ordningen inom varje del bara är alfabetisk och den sista avdelningen utgörs av vad som blev över från de andra två. Jag saknar också sammanfattningar (utom för Eyvind Weyhes trevliga Eitt huldunavn í Lítlu Dímun, s. 400-405, vilken har fått en Zusammenfassung). De underlättar inte bara för läsaren att få överblick över nästan 60 bidrag; de tvingar också författare att redovisa vilka resultat de faktiskt har kommit till i sina arbeten.

Henrik Williams

Namn. Hyllningsskrift till Eva Brylla den 1 mars 2004. Redigerad av Svante Strandberg, Mats Wahlberg & Björn Heinrici. XVI, 164 s. Uppsala: Uppsala universitet 2004. (Namn och samhälle 15.) ISBN 91-506-1735-4.

Namn er kort og godt tittelen på festskriftet Eva Brylla fekk på 60-årsdagen den 1. mars 2004. Og namn av ulike kategoriar er det jubilanten har vore oppteken med som forskar, og i seinare år også som forskingssjef på Namnavdelningen ved Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI) i Uppsala. Ei velfortent hylling ligg no altså på bordet i form av 24 artiklar skrivne av svenske kollegaer, hovudsakleg knytte til namnemiljøet i Uppsala. Og når dei stiller opp i samla flokk, vert det mykje ut av det.

Tematisk fordeler bidraga seg med ni om personnamn, åtte om stadnamn, eitt tek for seg båe desse gruppene medan resten gjeld andre namn, runer og problemstillingar knytte til eldre kjelder. Redaktørane har sikkert diskutert om dei skulle nytta ei form for tematisk inndeling eller ordna artiklane alfabetisk etter forfattarane. Det siste er valt her, noko som er den enklaste løysinga, og vel òg den høvelegaste i eit skrift som dette. Her vil eg likevel omtala artiklane i grupper.

Stefan Brinks artikkel *Handske* som ord, personnamn och ortnamnselement har som tittelen tyder på ei meir overgripande vinkling. Forfattaren tek utgangspunkt i belegget «j hanskebøle» i eit brev frå 1503 og drøfter ordet i etymologisk og historisk lys. Han kjem til at *handske* er eit førhistorisk ord som opptrer som persontilnamn og som ledd i stadnamn. Samstundes viser han kor viktige eldre brev og dokument er for å få større kunnskap om ordtilfang og namn. Eldre belegg er også utgangspunktet for Anita Eldblad sin diskusjon av *Matzskal*, som er registrert fire gonger i brev frå 1509 og 1512. Ho knyter namnet til slektsnamnet *Maskåll*, som igjen går attende på eit likelydande, delvis bortkome bustadnamn og konkluderer med at *Matzskal* må vera ei heimleg laging. Med sin studie av etternamnsval hjå gifte Uppsala-par fører Sonja Entzenberg oss over i vår eiga samtid. Sidan 1982 har båe ektemakane stått likt i Sverige når det gjeld val av felles etternamn, og med grunnlag i enquêtar henta inn hjå om lag 90 personar har forfattaren

Särtryck

STUDIA ANTHROPONYMICA SCANDINAVICA

Tidskrift för nordisk
personnamnsforskning

23 · 2005

Studia anthroponymica Scandinavica

Tidskrift för nordisk personnamnsforskning

Studia anthroponymica Scandinavica, startad 1983 av Thorsten Andersson och Lena Peterson och fr.o.m. 2001 utgiven av Eva Brylla och Lena Peterson, utkommer med ett nummer årligen. SAS är en nordisk tidskrift, ekonomiskt stödd av Nordiska publiceringskommittén för humanistiska och samhällsvetenskapliga tidskrifter. Nordiska medredaktörer är Eva Villarsen Meldgaard, København, Ola Stemshaug, Trondheim, och Ritva Valtavuo-Pfeifer, Helsingfors.

Bidrag till tidskriften, böcker som önskas recenserade och skrifter som önskas förtecknade sänds till redaktionen med nedanstående adress. PM för manuskript kan rekvireras från redaktionen.

Tidskriften distribueras av Swedish Science Press, Box 118, SE-751 04 Uppsala, Sweden. E-post: info@ssp.nu Telefon: 018-36 55 66. Telefax: 018-36 52 77. Frågor rörande abonnemang och distribution riktas till SSP. Treårsabonnemang till fast pris kan tecknas.

ISSN 0280-8633

STUDIA ANTHROPONYMICA SCANDINAVICA
Box 135
SE-751 04 UPPSALA
Sweden

Trycktjänst i Eslöv HB